

РОЛЬ КАЗОК БРАТІВ ГРІММ У ФОРМУВАННІ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вступ. В умовах модернізації початкової освіти та реалізації компетентнісного підходу особливої значущості набуває проблема розвитку креативного мислення молодших школярів як важливої складової їх інтелектуального й особистісного становлення. При цьому формування у них здатності до нестандартного мислення, уяви, продукування нових ідей та гнучкого розв'язання навчальних і життєвих завдань потребує використання педагогічних засобів, які поєднують пізнавальний, емоційний і творчий потенціал. Одним із таких засобів є казка, що традиційно посідає важливе місце у дитячому досвіді та сприяє розвитку їхньої уяви, образного мислення й творчої інтерпретації художнього змісту. Особливий інтерес у цьому контексті становлять казки Братів Грімм, які вирізняються яскравими сюжетами, символічністю образів і багатством смислових інтерпретацій, що відкриває значні можливості для творчої діяльності учнів.

Аналіз наукових джерел (О. Барбукова [1], Т. Воробйова [2], В. Григор'єва [3], Л. Грицюк [4], О. Жигайло [5], Н. Котляренко [7], Г. Ліндсей, К. Халл, Р. Томпсон [8], О. Луюк [9], В. Рибалка [10], О. Чапюк [11] та ін.) показує, що в сучасній педагогіці і психології питання системного використання казок братів Грімм як засобу формування креативного мислення молодших школярів потребує подальшого теоретичного осмислення та методичного обґрунтування, що зумовлює актуальність дослідження аналізованої проблеми.

Мета статті – обґрунтування можливостей казок братів Грімм у формуванні креативного мислення дітей молодшого шкільного віку.

Основний текст. У сучасній психолого-педагогічній науці та практиці початкової освіти проблема розвитку креативності молодших школярів часто пов'язується із формуванням здатності до творчого переосмислення інформації, гнучкого мислення та інтенсивного продукування нових ідей, що потребує залучення змістовно насичених й психологічно значущих для здобувачів засобів навчання. В контексті таких ефективних засобів особливу увагу методистів привертає літературна казка, що має значний розвивальний потенціал у роботі з дітьми. Зокрема, казки братів Грімм посідають вагоме місце у світовій дитячій літературі та характеризуються багатством сюжетів, символічністю образів і глибиною морально-ціннісного змісту, що актуалізує осмислення їх педагогічного значення в контексті розвитку креативного мислення молодших школярів.

Узагальнення психолого-педагогічної літератури (О. Барбукова [1], Т. Воробйова [2], В. Григор'єва [3], Л. Грицюк [4], О. Жигайло [5] та ін.) дало змогу визначити креативне мислення молодших школярів як їх інтелектуально-творчу здатність, що виявляється у продукуванні оригінальних ідей, гнучкому й нестандартному розв'язанні навчальних завдань,

здатності до уявного комбінування образів, створення нових асоціацій та творчого переосмислення інформації. Таке мислення ґрунтується на активному розвитку уяви здобувачів, дивергентного мислення, допитливості та відкритості до нового досвіду, і формується у процесі їх пізнавальної діяльності, творчої взаємодії та емоційно насиченого сприймання дійсності. Відомо, що креативне мислення молодших школярів характеризується оригінальністю, гнучкістю, продуктивністю та здатністю генерувати різноманітні варіанти розв'язання проблемних ситуацій.

Охарактеризуємо виокремлені нами можливості казок братів Грімм у формуванні креативного мислення дітей молодшого шкільного віку.

1. Стимулювання розвитку уяви та фантазії молодших школярів завдяки образності, чарівним мотивам і незвичайним сюжетним подіям. Так, казки братів Грімм характеризуються насиченістю фантастичних образів, чарівних предметів і надзвичайних подій, що створює сприятливі умови для активізації уяви молодших школярів і розширення меж їхнього образного мислення. Зіткнення дитини з казковим світом, у якому можливі перетворення, магичні випробування та незвичайні пригоди, стимулює здатність до створення внутрішніх уявних образів, комбінування елементів реальності та фантазії, а також формування індивідуальних уявних сценаріїв розвитку подій. Наприклад, у казці «Білосніжка і сім гномів» дитяча уява активізується через образи чарівного дзеркала, отруєного яблука та загадкового лісу, тоді як у казці «Рапунцель» фантазію стимулює незвичайний мотив довгого чарівного волосся, яке слугує засобом зв'язку між світом людей і простором вежі.

2. Активізація дивергентного мислення учнів, оскільки казкові сюжети допускають різні інтерпретації подій, образів і вчинків персонажів. Особливістю казок братів Грімм є багатошаровість змісту, що дозволяє інтерпретувати події, мотиви поведінки персонажів та моральний сенс історій у різний спосіб, завдяки чому створюються умови для розвитку дивергентного мислення молодших школярів. У процесі обговорення цих казок діти можуть висувати альтернативні пояснення вчинків героїв, пропонувати різні варіанти розвитку подій або висловлювати власні припущення щодо причин конфлікту між персонажами. Наприклад, аналіз казки «Червона Шапочка» може спонукати учнів до різних трактувань поведінки головної героїні, образу вовка чи ролі мисливця, тоді як казка «Гензель і Гретель» відкриває можливість для роздумів про причини жорстокості мачухи або мотиви поведінки відьми.

3. Розвиток здатності дітей до творчого переосмислення змісту через переказ, зміну кінцівки, продовження історії або створення власних варіантів розвитку подій. Значний потенціал казок братів Грімм полягає у можливості їх творчого переосмислення, що передбачає активне включення молодших школярів у процес реконструкції та трансформації художнього тексту. У ході навчальної діяльності учні можуть не тільки відтворювати зміст казки, а й змінювати її структуру, пропонувати альтернативні фінали або створювати продовження історії, що стимулює творче мислення та здатність до сюжетного моделювання. Наприклад,

після ознайомлення з казкою «Попелюшка» можуть уявити інший варіант завершення історії, у якому героїня досягає успіху завдяки власним зусиллям, або ж продовжити сюжет, описуючи життя персонажів.

4. Формування асоціативного та образного мислення здобувачів, що виникає у процесі осмислення символічних образів і метафор казки. Казки братів Грімм містять значну кількість символічних образів, метафоричних мотивів і узагальнених персонажів, що сприяє розвитку асоціативного та образного мислення молодших школярів. У процесі осмислення казкових сюжетів діти навчаються співвідносити художні образи з відомими явищами, моральними якостями або психічними станами людини, що розширює їх можливості до встановлення асоціативних зв'язків. Наприклад, у казці «Спляча красуня» образ тривалого сну може асоціюватися з очікуванням або випробуванням. Завдяки осмисленню таких символів школярі розвивають здатність до образного узагальнення, гнучкого мислення та створення нових асоціативних зв'язків.

5. Стимулювання мовленнєвої творчості молодших школярів через складання власних казкових історій, діалогів і описів персонажів. Використання казок Братів Грімм створює сприятливі умови для розвитку мовленнєвої творчості молодших школярів, оскільки сюжетна структура казки та яскраві образи персонажів спонукають дітей до активного словесного самовираження. На основі прочитаних історій учні можуть створювати власні казкові оповіді, вигадувати діалоги між героями, описувати їхню зовнішність, характер і почуття, а також відтворювати події у формі творчого переказу. Наприклад, після ознайомлення з казкою «Румпельштильцхен» діти можуть скласти діалог між королем і дівчиною або придумати нову історію про таємничого героя.

6. Розвиток здатності до моделювання нових ситуацій і сюжетів, що спонукає молодших школярів до створення альтернативних казкових світів. Казки братів Грімм мають відкритий творчий потенціал, який дозволяє учням не лише відтворювати існуючі сюжети, а й конструювати нові сюжетні лінії та альтернативні казкові реальності. У процесі роботи з казковим текстом діти можуть змінювати місце дії, вводити нових персонажів або поєднувати елементи різних історій, створюючи власні оригінальні сюжети. Наприклад, школярі можуть уявити зустріч персонажів казок «Гензель і Гретель» та «Бременські музиканти» або створити нову пригоду для Рапунцель після її визволення з вежі.

7. Активізація емоційно-ціннісного переживання художнього тексту, яке сприяє творчому осмисленню молодшими школярами поведінки героїв і мотивів їх учинків. Зокрема, казки братів Грімм мають виразний емоційний і морально-ціннісний зміст, що сприяє емоційному залученню молодших школярів до процесу сприймання художнього тексту. Переживаючи події казки разом із героями, діти намагаються зрозуміти мотиви їхніх вчинків, співвіднести їх із власним досвідом і сформувати особистісне ставлення до подій. Наприклад, у казці «Гензель і Гретель» учні співпереживають героям, які опинилися у складних обставинах,

Магістерський науковий вісник. – № 46

тоді як у казці «Попелюшка» емоційне залучення пов'язане з переживанням несправедливості та вірою у перемогу добра.

8. Формування у молодших школярів здатності до творчого розв'язання проблемних ситуацій, які часто виникають у казкових сюжетах. Казки Братів Грімм містять численні сюжетні ситуації, у яких персонажі змушені долати перешкоди, приймати нестандартні рішення та знаходити вихід із складних обставин, що створює сприятливі умови для розвитку здатності молодших школярів до творчого розв'язання проблем. У процесі аналізу таких ситуацій учні можуть пропонувати власні способи допомоги героям або обговорювати альтернативні варіанти дій персонажів. Наприклад, у казці «Кмітливий Ганс» або «Хоробрий кравчик» головні герої досягають успіху завдяки винахідливості та нестандартному мисленню, що може слугувати підґрунтям для проведення творчих обговорень і постановки проблемних завдань.

Виокремлені нами можливості казок братів Грімм у формуванні креативного мислення дітей молодшого шкільного віку узагальнено у табл. 1.

Таблиця 1. Можливості казок братів Грімм у формуванні креативного мислення дітей молодшого шкільного віку

Можливості казок	Коротка характеристика	Приклади казок
Стимулювання розвитку уяви та фантазії	Образність, чарівні мотиви та фантастичні події активізують уяву дітей і спонукають до створення внутрішніх образів.	«Білосніжка і сім гномів», «Рапунцель»
Активізація дивергентного мислення	Сюжети допускають різні інтерпретації подій і вчинків персонажів, що стимулює продукування альтернативних ідей.	«Червона Шапочка», «Гензель і Гретель»
Творчо-креативне переосмислення змісту	Учні можуть змінювати кінцівку, продовжувати історію або створювати власні варіанти сюжету.	«Попелюшка», «Бременські музиканти»
Формування асоціативного та образного мислення	Символічні образи казок сприяють встановленню асоціативних зв'язків і розвитку образного мислення.	«Спляча красуня», «Золотий гусак»
Стимулювання мовленнєвої творчості	Складання власних історій, діалогів та описів персонажів розвиває мовленнєву креативність.	«Румпельштильцхен», «Пані Метелиця»
Моделювання нових казкових сюжетів	Діти створюють альтернативні ситуації та нові пригоди героїв.	«Рапунцель», «Бременські музиканти»
Емоційно-ціннісне переживання тексту	Співпереживання героям сприяє творчому осмисленню їхніх вчинків.	«Гензель і Гретель», «Попелюшка»
Творче розв'язання проблемних ситуацій	Аналіз труднощів героїв стимулює пошук нестандартних способів їх подолання.	«Хоробрий кравчик», «Кмітливий Ганс»

Висновки. Отже, казки Братів Грімм мають значний психолого-педагогічний потенціал у формуванні креативного мислення молодших школярів, оскільки поєднують образність, символічність, емоційну насиченість і динамічність сюжетів, що створює сприятливі умови для

розвитку уяви, дивергентного та асоціативного мислення дітей. Робота з казковими текстами сприяє активізації творчої інтерпретації змісту, розвитку мовленнєвої творчості, формуванню здатності до моделювання нових сюжетних ситуацій і пошуку оригінальних способів розв'язання проблем. Крім того, емоційно-ціннісний зміст казок стимулює осмислення мотивів поведінки персонажів і формування власних суджень, що підсилює пізнавальну активність молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барбукова О. Г. Розвиток креативного мислення у молодших школярів на уроках математики. Науковий пошук. 2012. № 3. С. 13-20.
2. Воробйова Т. В. Креативне навчання і навчання креативності : взаємо-зв'язок та відмінності. Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Педагогічні науки. 2012. № 14. С. 146-150.
3. Григор'єва В. В. Методичні засади формування творчого мислення учнів початкової школи : монографія. Київ, 2010. 185 с.
4. Грицюк Л. Методичні аспекти розвитку креативного мислення. Вісник НУ «Львівська Політехніка». 2010. № 674. С. 27-31.
5. Жигайло О. О. Психолого-педагогічні аспекти формування креативного мислення дітей молодшого шкільного віку. Проблеми сучасної психології. 2011. № 12. С. 393-401.
6. Казки Братів Грім / іл. Л. Цвергер; пер. М. Криховецька. Київ : Nebo Booklab Publishing, 2019. 194 с.
7. Котляренко Н. М. Творче мислення учнів: формування, розвиток, перспективи. Початкова школа. 2019. № 28. С. 2-5.
8. Ліндсей Г., Халл К., Томпсон Р. Творче і критичне мислення. Київ : Освіта, 1998. 137 с.
9. Лоюк О. В. Теорія і практика розвитку творчого мислення учнів у навчально-виховному процесі початкової школи : монографія. Умань : Сочінський М. М., 2016. 216 с.
10. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчого мислення : навчальний посібник. Київ : ІЗМН, 1996. 236 с.
11. Чапук Ю. С. Молодший шкільний вік як сензитивний щодо розвитку творчого мислення: теоретичні аспекти. Innovative Solutions In Modern Science. 2016. №. 1. С. 118-123.

*Гавришук Оксана
Науковий керівник – доц. Чайковська Ганна*

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ КАЗКИ

У сучасних умовах загострення екологічних проблем особливої ваги набуває питання екологічного виховання особистості, починаючи з раннього віку. Сучасні глобальні виклики, спричинені погіршенням стану довкілля, актуалізують необхідність виховання покоління, здатного усвідомлювати цінність природи, відповідально взаємодіяти з нею та розуміти власну роль у її збереженні. У зв'язку з цим система дошкільної освіти має забезпечити формування в дітей базових засад екологічної свідомості, яка є важливим компонентом загальної культури особистості.

Дошкільний вік розглядається як сприятливий (сенситивний) період для становлення ціннісних орієнтацій, розвитку емоційного ставлення до навколишнього світу та формування моральних якостей дитини. Саме в цей час закладаються передумови екологічного мислення, розвивається здатність до емпатії щодо живих організмів, виникає пізнавальний інтерес до